

VITA MARINA

Zeebiologische documentatie
Kwartaaluitgave
28e jaargang nr. 1 - voorjaar 1978

INHOUD: 32 bladzijden + tabkaart
BUIKPOTIGEN pag. 179-192
SPONSEN pag. 1-4 en tabkaart nr. 17
COLLECTIETECHNIEK pag. 71-76
MARIENE FILATELIE pag. 19-20
LITERATUUR pag. 67-68
VARIA MARITIMA pag. 359-362

NIEUWE POSTCODE

Langzamerhand wordt overal de nieuwe postcode ingevoerd. Wilt u daarom voortaan bij het opgeven van een adreswijziging ook de nieuwe postcode opgeven. Bij voorbaat dank. Van uw huisdige adres hoeft u ons de postcode niet op te geven. Wij zorgen voor de omzetting, zodat u te zijner tijd automatisch die code op uw Vita aantreft. Bespaart u zich dus moeite en portokosten.

Red.

VREEMD OESTERGERECHT

Er zijn vele recepten om oesters te bereiden. In de Franse encyclopedie Larousse Gastronomique worden maar liefst 33 recepten gegeven om oesters te koken. Een wel heel uitsonderlijke manier werd door de 17de-eeuwse dagboekschrijver Evelyn beschreven. Hij vertelt van een vuurvretter die hij ergens zag optreden. Deze man legde een gloeiende kool op zijn tong, met erbovenop een levende oester. Met behulp van blaasbalgen werd de kool tot ontvlammen gebracht en het aldus ontstane vuur brandende gehouden tot het moment dat de oester opende en geheel gekookt bleek te zijn. Oesters zijn bij ons thuis geen alledaagse kost, maar ik zal ertegen waken dat mijn vrouw, dit artikelje gelezen hebbende, deze vuurvretersmethode gaat navolgen.

UITGESTORVEN?

Het Wereldnatuurfonds en de Internationale Unie voor de Bescherming van de Natuur en de Natuurlijke Hulpbronnen (IUBN) beschouwen de Westindische monniksrob, *Monachus tropicalis* (Gray) als uitgestorven. Al sedert 25 jaar is geen enkel exemplaar meer waargenomen. Deze aan de gewone monniksrob, *Monachus monachus* (Hermann), die in de Atlantische Oceaan en in de Middellandse en Zwarte Zee voorkomt, en de Pacifische monniksrob, *Monachus schauinslandi* Matschie - sommige auteurs beschouwen ze als drie ondersoorten - verwante soort kwam aan het einde van de 19e eeuw nog veelvuldig in de Westindische wateren voor. Hij werd daar toen gejaagd om zijn vet, dat werd verwerkt tot olie. Laatstelijk werden zij hoofdzakelijk aangetroffen op Cuba, Jamaica en Zuid-Haiti. In 1949 werden nog twee exemplaren signaleerd ten zuiden van Jamaica. Nadien zijn geen betrouwbare waarnemingen meer gemeld. In Grzimeks Tierleben werd in 1972 de Westindische monniksrob al als uitgestorven vermeld. Ongeacht of er misschien nog ergens tussen de vele rotsen op kleine eilandjes in de Caribische Zee enkele exemplaren voorkomen, één ding staat vast, dit droeve resultaat is bereikt door de mens.

OLIERAMP

Op deze plaats behoeven we niet in te gaan op de onmiddellijke gevolgen van de ramp, die zich op 17 maart 1978 heeft voltrokken aan de kust van Bretagne. Ieder van u heeft op de een of andere manier gezien of gelezen, dat toen de olietanker Amoco Cadiz op de klippen is gelopen en al haar olie in zee heeft verloren. Hoewel de juiste schade niet is vast te stellen, wordt gesproken van de grootste milieuramp uit de geschiedenis, waarbij we dan nog even moeten bedenken, dat de hoeveelheid uitgestroomde olie nog slechts een klein deel is van de totale olievervuiling van

de zeeën. De meeste publicaties en filmbeelden van deze ramp betreffen de zichtbare schade, vooral de olieslachtoffers onder de vogels. Maar behalve de dood van alle organismen in de onmiddellijke omgeving van de ramp is er meer.

Olie en vooral olie uit het middenoosten heeft een hoge giftigheid door de aanwezigheid van bepaalde aromatische verbindingen. Die giftigheid is in het bijzonder voor het jonge broed schadelijk, aldus dr. Duinker, leider van de werkgroep studie zeeverontreiniging van het Nederlands instituut voor onderzoek der zee op Texel, in de N.R.C. Dit betekent, dat het tijdstip van de ramp - bij de nadering van het voorjaar - de gevolgen des te ernstiger doet zijn. De giftigheid veroorzaakt genetische veranderingen, enigszins vergelijkbaar met de gevolgen van softenon voor de mens.

Een bijzonder naar effect heeft de olie bovendien voor zeesterren. Deze dieren zoeken hun voedsel op de geur. De receptoren op de ontelbare voetjes zijn hen daarbij behulpzaam. Klaarblijkelijk vertoont de oliegeur gelijkenis met die van het voedsel van de zeester, want deze reageert op olie, zelfs al bij geringe hoeveelheden, door er naar toe te gaan. Het zal duidelijk zijn, dat dit bij zo'n grote hoeveelheid olie als bij deze ramp is vrijgekomen, voor het dier fataal is.

Nog een ander en niet direct waarneembaar gevaar vormen volgens dr. Duinker de vele oliedeeltjes, die in het zand van de stranden wegzakken. Juist de giftige aromaten breken langzaam af en hebben daardoor alle gelegenheid de vele bodembewoners - strandgapers, zeepijpen, kokkels, nonnetjes - te vergiften. Bovendien vormen deze dieren het voedsel voor andere dieren, zoals vogels, die met hun prooi ook het gif binnenkrijgen. Tenslotte nog de bestrijding van een olieramp. Daarover bestaat namelijk nog geen volledige eensgezindheid. Chemische bestrijdingsmiddelen kunnen zelf ook weer schadelijk zijn. Hoe men het ook wendt of keert, ter

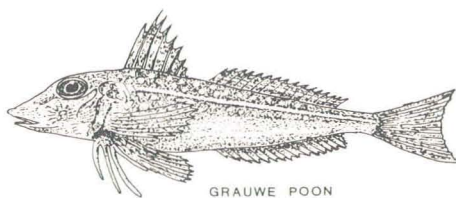
bescherming van de levende organismen in zee mag zich zo iets nimmer meer herhalen. Helaas ontbreekt iedere garantie dat het ook inderdaad niet meer gebeurt.

LEG UW OOR TE LUISTEREN

Vissen maken geluiden. Daar heeft u vast wel eens van gehoord. De wereld onder water is dan ook niet zo zwijgend als vroeger gemeend werd. Met deze geluiden die op verschillende manieren worden voortgebracht onderhouden de dieren contact. De geluiden kunnen voortgebracht worden met behulp van de zwemblaas, het knarsen met de tanden, het uitstoten van luchtbellen, het kraken met de botten van de kaak enz.

Wanneer u eens een knorhaan gevangen mocht hebben moet hem eens in een leeg blik laten rondzwemmen. Legt u vervolgens uw oor eens tegen het blik te luisteren en u zult getuige zijn van de akoestische ontboezemingen van de knorhaan, die stellig zal moppelen over het onaangename milieu, waarin hij is terecht gekomen. Heeft u van het gesprek genoten, laat hem dan weer snel vrij. Ook dan zal hij u waarschijnlijk in zijn taal bedanken, al kunt u hem dan niet meer verstaan.

B.E.

GRAUWE POON

Knorhaan is een oudere naam voor poon. Ponen of knorhanen, behorende tot de familie der Triglidae, zijn gemakkelijk te herkennen door hun wat merkwaardige uiterlijk. Zij bezitten los staande, onafhankelijk beweegbare borstvinstralen, die als pootjes, maar vooral als tastorganen bij het zoeken naar

voedsel op de bodem - wormen, kreeftachtigen - dienst doen.

Van deze familie komt de grauwe poon, *Trigla gurnardus* L., die gemiddeld ongeveer 30 cm groot wordt, veelvuldig in de Noordzee voor. Evenals de naam knorhaan duidt ook de wetenschappelijke naam op het knorrend geluid, dat deze vissen met hun naar verhouding grote zwemblaas voortbrengen. Datzelfde geldt ook voor de Duitse naam Knurrhahn en de Franse naam grondin (gronder betekend knorren, grommen).

Over de functie van deze geluiden is zeker nog niet alles bekend. Het valt op, dat het knorrend geluid vooral wordt voortgebracht wanneer de vis wordt gevangen. Men zou dus kunnen denken aan een zelfverdedigingsfunctie van het knorren. Ook is geconstateerd, dat gedurende de paaitijd meer lawaai wordt gemaakt dan anders. Vooral de aan de andere kant van de Atlantische Oceaan voorkomende *Prionotus carolinus*, die toch al bekend staat om zijn luidruchtigheid, maakt gedurende de paai zeer veel lawaai.

W.F.

OESTERTEELT IN KOELWATER

In de *Algemeine Fischwirtschaftszeitung* (3, 10 - 2 - 1978) lezen wij, dat in 1976 bij Wilhelmshafen de grondslag is gelegd voor het kweken van oesters in het enigszins verwarmde koelwater van een kort tevoren in bedrijf genomen centrale. De tot heden bereikte resultaten geven reden voor optimisme.

GLASSPONSSEN IN VOORRAAD

Mochten er onder de lezers belangstellenden zijn voor zo'n symbolisch huwelijksgegeschenk als de Glasspons, dan kunnen we mededelen dat ze in de Museumshop van het Zeebiologisch Museum momenteel te koop zijn. Er is juist een zending fraaie exemplaren uit de Filippijnen aangekomen. De prijs bedraagt f 12.50 excl. porto. Zelf afhalen is beter.

STICHTING
ZEEBIOLOGISCH MUSEUM

WIE VOELT HIER IETS VOOR?

Aansluitend op de noodkreet die ik als voorzitter van Stichting *Biologia Maritima* tot de lezers richtte in de *Varia Maritima* van december 1977, ben ik zo vrij een soortgelijke oproep aan u voor te leggen voor het Zeebiologisch Museum. Want ook daar is het niet anders. Ook daar kampen wij met een chronisch "personeelstekort". En misschien ligt de zaak hier nog moeilijker. Het museum is namelijk een publieke aangelegenheid, waaronder we willen verstaan, dat het publiek het museum komt bezoeken en daarbij verwachtingen heeft, welke moeten worden waargemaakt.

Een ontbreken van subsidiegelden voor het in dienst nemen van betaalde krachten noopt ons reeds jaren ertoe alle werkzaamheden te verrichten met vrijwillige krachten. Dat is tot nu toe in het schelpenmuseum "In de Schulp" redelijk goed gegaan. Jarenlang hebben wij in de kring van *Biologia Maritima* mensen bereid kunnen vinden om een deel van hun vrije tijd in het museum te komen doorbrengen. Zij hebben ons enorm goed geholpen om het museum draaiende te houden. Aanwinsten werden geadmistriseerd, gedermineerd en voor de collecties klaargeemaakt. Bestaande collecties werden gereviseerd (de gehele Middellandse Zee collectie b.v.), technische verbeteringen werden aangebracht, de bibliotheek werd uitgebreid enz. enz. U zoudt versteld staan van de veelsoortige werkzaamheden, welke in een museum aan de orde komen.

Nu het museum naar het verbouwde pand op Scheveningen is verhuisd en daardoor eindelijk eens zijn wieken wijder zal kunnen gaan uitslaan, betekent dit ook dat de werkzaam-

heden uitgebreid en geïntensiveerd worden. Momenteel werken reeds een 9 tal heren donderdagavond en zaterdagmorgen in werkgroepverband in het museum. Sommige reeds jaren, sommige nog maar korter, sommige goed bekend met "het vak", andere als beginners, maar allemaal met een geweldige inzet en werklust.

Toch kan juist op dit ogenblik, nu de start van het nieuwe museum moet worden voorbereid, ook het museum meer vrijwillige medewerkers en -sters heel goed gebruiken. Misschien bent u nog een middelbare scholier B.M.-er, mogelijk ook een gepensioneerd, maar desalnietemin vitaal persoon. Er is veel te doen. Leuk afwisselend, interessant en waardevol werk. Misschien wilt U daarmee wel Uw vrije tijd zinvol vullen. Komt eens geheel vrijblijvend een kijkje nemen en een praatje maken.

Dat kan na een telefonische afspraak (070-502528) of op donderdagavond en de gehele zaterdag aan de Dr. Lelykade 39 te Scheveningen.

B. Entrop.

NONNETJE ALS OLIE-INDICATOR

Een onderzoeker van de Universiteit van Alaska heeft ontdekt dat het Nonnetje, *Macoma balthica* (L.), een goede indicator is voor de aanwezigheid van sporen olie in zee-water. *Macoma balthica*, die normaal ingegraven in het slijkige zand leeft, komt naar boven zodra de omstandigheden in het milieu zich ongunstig wijzigen. Ze reageerden reeds op een zeer dun onzichtbaar laagje olie, dat door onderzoekers werd aangebracht op een bij laag water droogvallend stukje bodem.

De onderzoeker suggereert om een populatie Nonnetjes goed in de gaten te houden wat betreft hun gedrag. Komen zij naar de oppervlakte dan is dit een signaal dat het niet goed zit met de milieu-omstandigheden. Het zee-water dient dan aan een chemische controle te worden onderworpen. Vooral populaties

in de buurt van industriële activiteiten of vaarroutes van olietankers kunnen als goede indicatoren gebruikt worden.

VERVANGING BLADZIJDEN

Helaas was van het december-1977-nummer het blad Buikpotigen 163/164 aan de verkeerde zijde geboord en was het blad Buikpotigen 175/176 druktechnisch niet fraai. Daarom ontvangt u deze pagina's thans in verbeterde vorm opnieuw.

ISBN

Het zal u ongetwijfeld zijn opgevallen, dat er bij verschillende boekbesprekingen een extra aanduiding is vermeld, te weten ISBN gevolgd door een groot uit delen bestaand getal. Wat betekent dat nu weer? De letters ISBN vormen de afkorting voor International Standard Book Number. Vermoedelijk wordt een en ander al veel duidelijker. We hebben hier te maken met een internationaal standaardnummer, waaronder het boek bij de handel is geregistreerd. Dit vergemakkelijkt het bestellen door de boekhandel bij de uitgeverij. Ieder boek heeft een eigen nummer. De delen van het getal hebben elk een eigen betekenis. Zo is het eerste deel een landencode: 90 = Nederland, 0 = USA en Engeland, 3 = Duitsland. Het tweede deel is de uitgeverscode: 437 - Gustav Fischer Verlag. Het derde deel is het volgnummer, dat door de uitgever aan het boek is toegekend. Dit wordt tenslotte nog gevolgd door een controleaanduiding voor de computer.

U kunt dus nu bij de boekhandel het ISBN-nummer opgeven, indien vermeld. Museumuitgaven zullen een dergelijk nummer niet hebben.

Het adres van uw Stichting:
Dr. Lelykade 39
2583 CL 's-GRAVENHAGE
Telefoon 070-502528